

Ica^{*}Egy humoródalmási jósasszony és egy székelyföldi helyi
divinációs hagyomány

I.

A jóslás az igen tág értelemben vett mágikus cselekedetek közé tartozik; minden kultúrában ismert egyetemes jelenség. A magyar kulturális környezetben használt értelemben a jóslás a jövőben bekövetkező események előrejelzése (1); de például a francia divination szó értelme már sokkal tágabb: "A rejtett felfedezésének művészete olyan eszközök segítségével, melyek nem természeti ismeretekre támaszkodnak" (2). Bizonyos afrikai társadalmakban a jóslatok nem a jövőre, hanem a múltra vonatkoznak: valamilyen már megtörtént szerencsétlenség okát magyarázzák (Heald 1991). Az, hogy a jóslás a jelent megelőző vagy a jelent követő eseményekre vonatkozik, nem döntő jelentőségű; végül is a jelenben élő számára mindkét idődimenzió rejtett, titkokkal teli. Ami egyetemes érvényű, az a helyzet, amelyben a jóslat szükségessé válik: az antik valamint a jelenkori jóslási hagyományokat tanulmányozva elmondható, hogy **a jóshoz (közösségi vagy egyéni) kritikusidőszakokban fordulnak**: például

* Tanulmányomban élő személyről beszélek; az olvasó elnézését kérem, amiért a személy nevét nem közlöm, hanem fiktív nevet használok. Tanulmányom az 1997 szeptemberében Budapesten megtartott Sors-Áldozat-Divináció konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata.

háború kitörésekor, járványok idején; házasságkötés, építkezés előtt.

Aki szorong, kételkedik, bizonytalan, krízisállapotba kerül: az fordul jóshoz; elvárja, hogy a jós rámutasson a cselekvés alkalmára, helyére, idejére: hogy segítsen dönteni; segítsen túljutni egy krízisen, segítsen megszüntetni a morális és fizikai bizonytalanságot (Caquot-Leibovici 1968:VI). A jós igen fontos funkciót lát el: megszüntetve a bizonytalanság, kételkedés és krízis állapotát, **visszaadja az embernek a végzet és az istenek jelenlétébe és akaratába vetett hitét:** mindaz, ami nek jelentése van, győzedelmeskedik az Univerzum szorongató értelmetlensége fölött.

A Homoródal máson ma is aktív divinációs gyakorlatot folytató három jós egyike Ica (3). Itt született; az ötvenes években érettségizett, majd postás, a nyolcvanas években a helyi posta-kirendeltség főnöke lett. Ma nyugdíjas. Három gyermeke van, mindhárman érettségiztek, leánya egyetemet végzett, egyik sem él otthon. Ica tanult, olvasott, viszonylag művelt; bár falun él, nem gazdálkodik; lakásának tárgyairól, saját megnyilatkozásairól néhány, a falusi környezettől igen eltérő szokásából (például: bezárt kapu, amelyen csengetni kell; hatalmas, fekete dog kutyája van) kiindulva lehet levonni a konklúziót, hogy életmódja, szemlélete kispolgári.

Ica bőbeszédű, kitárulkozó, kapcsolatokat könnyen alakít; mesterségét idegen előtt is vállalja. Beszélgetésünk közben gyakran szólt a csengő; egy ilyen csengőszó, kapuban való beszélgetés után visszatérve jegyezte meg büszkén: "ilyen a jósnő, mindig útban van" - vagyis: akinek arra útja van, az bejön hozzá, nem kerül el, mert ez egy beszélgető, találkozó-hely, a falusiak egy része - a kliensek - számára szellemi központ. Ahogy Ica mondja: "menet-jövet bejönnek mindig", akik jóslatni akarnak; hozzátartozik az életmódjukhoz, hogy jövőről vagy múltból, jelekről és jelentésekről, a rejtett valóságról beszélgetnek. Ezek a kliensek nem csak jóslatni jönnek: ott-tartózkodásom alatt előbb egy asszony hozott zellerpalántát, majd kis időre rá egy másik jött, hogy azokat a kertbe elültesse. Első

pillantásra nyilvánvaló: **a jóslással szimbolikus kapcsolatok sokaságát hozza létre, tartja fenn, működteti kliensei és saját haszná-
ra a jósnő**; ő maga ezeknek a kapcsolatoknak az építésében jeleskedik, vagyis, Victor Turner fogalmával élve: "okos szociális irányító" (4).

Ica kliensei számára leggyakrabban "**kávénézést**", **tehát kávéjósást** folytat. A hosszas beszélgetésekben az álmokról vagy más formákban megjelenő előjelekről, betegségekről, szociális konfliktusokról is szó esik. Mindez azért történhet meg, mert Icának a legkiterjedtebbek az ismeretei, és a legtöbb a tapasztalata a szellemi, a transzcendens, a titokzatos - egyszóval a mágia (5) körében.

Írásomban arra vállalkozom, hogy értelmezem Ica "**tudás-szerzésének**" **folyamatát**, és bemutassam:

1. hogyan került kapcsolatba azzal a három mágikus tradícióval, amely az ő falusi, szocializáló környezetében jelen volt:

- a. hagyományos paraszti mágia;
- b. spiritizmus;
- c. ortodox papok, szerzetesek (kalugerek) mágikus gyakorlata;

2. hogyan értelmezhető az ő esetében az iniciáció (beavatás) a mágikus tevékenységekbe; valamint

3. milyen a divinatoroknak az a típusa, melyhez Ica is tartozik.

1. A mágikus tapasztalat megszerzése hosszas folyamat: szükséges a jelek megismerése, a jelentések megtanulása, végül a rejtett, a titok feltárására egy komplex értelmező rendszer folyamatos működtetése - és mindez csak a technikai szféra; a pszichikai és szociális változások időben kibomló igen bonyolult szövevénye is a folyamat része, ugyanakkor alakítója. Ami itt következik, az nem más, mint **a folyamat sematikusábrázolása**, amely az Icával való beszélgetések nyomán vált lehetségessé.

Ica édesapja Homoródmáson született, gazdálkodott és ci-

pézmester volt; katolikus édesanyja Háromszékről került a faluba. Az előbbi "olyan reális ember volt, nem hitt az ilyesmi be"; az utóbbi hozta magával a családba a mágikus hagyomány ismeretét. Például a háború utáni években, amikor a szellemidézés divatja volt, anyja is egyike volt azoknak, akik "gyűrűbe nézték meg, hogy ki él s ki nem" (6). Amikor Ica házában hosszú ideig "szellemek járnak", az anya az, aki a helyi tudóshoz fordul, diagnózist és terápiát kérve; majd amikor a szellemek az ő házába költöznek át, akkor ő az, aki elsőként a családból román pap - a vaslábi Suci u pap bácsi - segítségét kéri. Azt mondhatom, hogy **mindhárom fent említett mágikus hagyományt első fokon az anya közvetítette leánya felé.**

Ica 1935-ben született; a háborút (7) és az azt követő esztendőök krízisét gyerekként-tizenévesen szenvedte végig. Jól emlékszik arra, amikor a homoródalmási iskola ablakain megjelent Mária, Jézus, a Szent család képe (8); vagy amikor elterjedt a hír, hogy a szomszéd faluban, Lövétén véres puliszka került egy család asztalára (9); vagy amikor a máréfalvi szentasszony hirdetéssorozata után a homoródalmási unitárius hívők soron kívüli úrvacsoraosztást kértek és kaptak a papjuktól; egyszóval átélte az ezen a vidéken a **negyvenes évek végének szociálpszichikai krízisét artikuláló csodák** sorozatát. Homoródalmás a környező falvak emberei számára a XX. század elején, közepén, de ma is arról híres, hogy több **tudós** (mágikus szakember: gyógyító) lakott, tevékenykedett itt. A legismertebb Tódor Rebi volt, akinek a tudását unokája, Péter Jula vette át; ő volt az, akihez Ica anyja is fordult; aki a faluban ma is az ijedtséget önöntéssel gyógyítja; akihez ma is távolabbról is járnak, mint jóshoz, gyógyítóhoz. Ica mindkét tudóst jól ismerte (10). Amikor a szellemek járnak az Ica házában, akkor Jula néni jelenti ki, hogy "valami nagy baj van maguknál", "nem nevezem meg, egy nagy ellenségük csinálta maguknak, s az a nő úgy fog gomolyogni, mint a gomolya"; megtanítja a védekezés módját (11), majd amikor ezt a védekezési rítust rosszul végzik el, akkor Jula néni az, aki szenved: kékre-zöldre verik a szellemek. A Julis néni szavai nyomán megindul

az ellenség keresése, megtörténik az azonosítása: aki a szellemjárást megindította, az nem más, mint Ica távol, Techirghiolon élő nagynénje, az apa testvére, akinek a férje viszont az anya testvére volt; s akikkel, mielőtt azok elköltöztek volna a faluból, egy műhely-helyiség fölött összevesztek. Ez a nagynéni a sógornőjétől, Ica anyjától “kilenc fehér gombot és kilenc fekete gombot, kilenc fehér tekerés cérnát és kilenc fekete tekerés cérnát” kért, majd elutazott a tengerpartra, és éppen kilenc hónapra rá kezdődött a szellemjárás.

Mindezek után csak az van hátra, hogy amikor Icaék elvégezték Julis néni utasítása szerint másodszor, most már helyesen a védő mágikus cselekvést, és amikor Ica már érezte, hogy az idegei kikészültek, és éjszaka sírva imádkozik az Úrjézushoz, hogy mutassa meg, ki csinálta ezt neki: akkor megnyíljon az ajtó, és megjelenjen a nagynéni szellemképe; Ica pedig felkiáltson: “tudom, ki volt”. Ezután a szellemek megkínózzák (12); majd végül egy “idegrohamba” esik.

Reggelre már elmúlt a roham, és világossá vált a **diganózis**: ki tette, miért tette ezt velük; valamint világossá vált az is, hogy mindaz a védelem, amit Julis néni tudása nyújt, ezalakkal nem elégséges. Ekkor indul el Ica anyja Suci pap bácsihoz Vaslára. A közvetlenül elérhető mágikus védekező eszközök ereje, a paraszti mágikus hagyomány nyújtotta védelem korlátozott: újabb, hatásosabb eszközöket kell keresni, egy más hagyományhoz kell fordulni.

Ica házat szellemek szállják meg; a nagynénje **csináltatásának**, egy hagyományos rontó paraszti mágikus cselekedetnek szellemjárás az eredménye. Hogy miért is teszi a nagynénje velük ezt, az világos: “el akarnak rettenteni mindenkit, hogy ne járjanak hozzám, hogy tudjanak rajtam uralkodni”. Hogy miképpen, az is világos: “szellem, holt lélek, vagy ki” szállja meg a házat: az ajtó magától becsapódik; az edények a vitrinben csörögnek; az ágyneműtartó fiókja ki- és becsukódik; ha Ica a szobába belép, a villany kialszik, ha kijön, felgyúl; kerek kis fény jön-megy a karácsonyfa ágai között; a drótszőrű foxijuk vonít, amikor a “látogatás kellett legyen”, majd nyom-

talánul eltűnik; a tévét néző szomszédasszonynak szőrös kéz nyúl fel a ruhája alá; stb, stb.

A holt léleknek, amely megjelenik a házban, a hagyományos paraszti hiedelemrendszerben helye van; de honnan jönnek elő a szellemek?

Fiatal korában, amikor kezdő postai alkalmazott, Ica-nak egy olyan főnöknője volt, akinek a családjában hagyomány volt a "spiritizálás". Aki inkább benne élt a hagyományban, az a postamesternő magyarországi nővére, aki időnként meglátogatja hűgát, és ilyenkor szeánszokat tart: "teljesen megmerevedett, teljesen halott lett, s hát beszélt. És akkor mondtuk, hogy kivel akarunk beszélni... hát valamelyik halottal..." Hogy ez mégsem hagyományos "néző", halottlátó, azt onnan lehet tudni, hogy a halottak üzenetét nemcsak szóban, hanem írásban is közvetíti. Később a postamesternő, majd tőle Ica is eltanulja a "spiritizálás technikáját" (13). A halottakkal, akikkel kapcsolatba lép (nagyamamája, hét hónapos korában elhalt hűga), életének fordulójáról tanácskozik: férjhezmenése előtt nagyanyja megjósolja, hogy több férje lesz (14); testvére figyelmezteti, hogy a legénynek, aki neki udvarol, "kötelezettségei vannak"; kiderül, hogy a legény egy másik leányt teherbe ejtett. Hűgával a túlvilági állapotokról társalog (15). Kozmogóniai ismereteket szerez: egy alkalommal hűgát nem találja "Isten országában", mert eljött a földre angyalért; telefonosként hallja, hogy az oklándi szülőotthonban éppen halva született egy gyerek; kiszámítja, hogy ha fénysebességgel repül, akkor hűga másfél óra múlva ér vissza Isten országába; másfél óra múlva keresi, és valóban: hűgamár visszaért. Spiritizálásának egy súlyos családi krízis vet véget: hároméves gyereke megbetegszik: diftériát kap, ugyanazt a betegséget, melyben a hét hónapos hűga meghalt. Mivel úgy hallotta, hogy "a halott lelkek, ha zaklatva vannak, bosszút állhatnak", ezért családtagjai és a saját életét féltve, befejezi a halottakkal való beszélgetést. Befejezi - de tapasztalatait továbbra is örzi; evilágról és túlvilágról, szellemekről és a velük való kapcsolatáról ekkor alakította ki ma is érvényes, a jósláskor használt ismereteit.

Egy késői családi krízis (édesanyja súlyos beteg; fia élete szerencsétlenül alakul; ő is újra elvált) idején dönti el, hogy személyesen is felkeresi a kalugereket. A vaslábi telefonista kolléganője ajánlja, hogy menjen el a Fogarasi havasokban, a Szombat völgyében levő kolostorba, mert ott kaluger a testvére, és tudja, hogy van egy olyan szerzetes, aki nagyon sok emberen segített már. Fiával együtt, motorbiciklin indulnak el; kalandos utazás után érnek oda; a vak kaluger kitalálja, hogy fia lopott, és börtönben volt; stólával leteríti őket, imát mond fölöttük, megáldja őket. Ezután évente többször felkeresi a kolostort; a gyerek sorsa jóra fordul, ő maga is úgy érzi, megerősödött lelkileg; mivel postán dolgozik, gyakran és sokat beszél telefonon a vak kalugerrel; mai napig másoknak is ajánlja, mások kéréseit is közvetíti.

A kalugerrel való kapcsolata igen érdekes módon befolyásolja életpályáját. A nyolcvanas évek közepén, a diktatúra és a "Szekuritáé" fénykorában történt, hogy egyvalaki, a Szekuritáéval kialakult kapcsolatát felhasználva, szeretné őt börtönbe záratni, hogy saját rokonának juttassa az állást. Ürügyként felhasználva azt, hogy az idős, írástudatlan nyugdíjasok nevét odaírta a nyugdíjszelvényekre, egy gyűlésen az ott jelenlevő szekuritátés tiszt (Székelyudvarhely rettegett fenegyereke, akit 1989. december 22-én meglincselnek) hamisítással vádolja. Ica nem ijed meg; sőt azzal védekezik, hogy ő erkölcsileg tisztább, mint a jelenlevők nagy többsége: ugyanis, hangzik az érvelése, ő már évek óta a kalugerekkel tart szoros kapcsolatot, azok örködnék az ő lelki békéje felett, és azok tudják, hogy ő nem csalt, nem követett el erkölcsi bűnt; bizonyítékként pedig kiteszi az asztalra a kalugernek a hozzá írt leveleit (16). A vallásüldözött korszak paradoxonaira példa: a kalugerekhez járó magyar állami tisztviselőt a román állambiztonság tisztje nem háborgatja többet; Ica állásban marad egészen nyugdíjazásáig.

Úgy gondolom, a kalugerek fele fordulást az a csoda is befolyásolta, amely szintén a nyolcvanas évek közepén esett meg Icával. Hazatért az a nagynénje, aki annak idején megcsináltatta őket; bekö-

vetkezett, amit Julis néni mondott: beteg lett, és úgy gomolygott, mind a gomolya (17). Ica megsajnálta őt, mert "a teste már megrohadt"; elment Vaslára az ottani ortodox paphoz; az imádkozik a nagynénjéért; ezalatt a nagynénje itthon jobban lesz "mint a halottakból aki feltámad", a kedvenc nótáját éneкли, majd három napra rá csendesen meghal. A csoda: Isten, az ortodox pap közbenjárására, tudomásul vette a könyörgést, és enyhített a beteg sorsán (18).

A kalugerrel való kapcsolat nem rituális technikák elsajátítását, hanem inkább a **kinyilatkoztatásszerű megállapításokhoz szükséges magabiztosság és lelki egyensúly kialakítását** biztosította Ica számára. Amikor a munkahelyének megőrzéséért harcolt, akkor "az igazságért imádkoztatott" a kalugerrel; mindazoknak, akik a nyílt konfliktus után leszidták, hogy a kaluger leveleivel érvel a szekuritátás tiszt előtt, és ezért bolondnak nézhetik, azt válaszolta, hogy neki nem a tiszt jóindulatának a megnyerése és fenntartása, a világi hatalom előtti behódolás, hanem a kalugerrel, és az ő közvetítése általi Istennel való kapcsolat adja az erőt és az önállóságot (19).

2. Iniciáción mindazokat a pszichikai és szociális változásokat értem, amelyek egy mágiikus szakemberrel az új mesterség elsajátítása és az új - személyes és társadalmi - identitás kialakítása során történnek. Esetenként egy-két, valóban megrázó erejű esemény, cselekedet eredményezheti ezeket; máskor hosszabb folyamat eredményei is lehetnek.

Ica néhány éve kezdett el rendszeresen jósolni: a vele egyfalusiak között sem igazán ismert; másfalusiak inkább a régebbi praktizáló másik két jósnőhöz, különösen pedig a hírneves Tódor Rebi unokájához, Péter Julishoz járnak. Új identitását szűkebb társadalmában sem fogadta még teljesen el.

Icával való beszélgetésem során arra a következtetésre jutottam, hogy nemcsak magabiztos, hanem céltudatos: percet sem kételkedik az általa nyújtott "szolgáltatás" hasznosságában, fontosságában. Megvannak az élete során, a "sok szenvedéssel" szerzett tapasztalatai a transzcendensről; és úgy gondolja, hogy ezeknek a birtokában

másoknak is hasznára lehet (20). A sok szenvedés itt: az ára a megszerzett tudásnak.

Iniciációjának voltak revelatív pillanatai is: az, amikor abbahagyta a spiritualizálását, mert úgy gondolta, hogy ezzel hozzátartozói és saját életét fenyegeti; vagy az, amikor meglátta, hogy ki az oka a házában történő szellemjárásnak; vagy az, amikor a szekuritációs tiszttel, a kaluger közvetítette isteni igazság erejét érezve, szembeállt, és győzött. De azt is mondhatom, hogy egész élete volt olyan, hogy a kiállt próbák ellenére nem örülethez, meghasonlottsághoz, hanem egy időskori egyensúlyhoz jutott el. Talán furcsán hangzik: a jóslás mint tevékenység, a jóslás mint identitás számára **a felfedezett lehetőség arra, hogy önmagával és környezetével kiegyensúlyozottan, harmóniában élhessen**; természetesen élvezve a mindezzel együtt járó szimbolikus-anyagi előnyöket - és vállalva a racionálisan gondolkodó falubeliek lenézését.

3. Amint fentebb hangsúlyoztam: Ica nem olyan tudós, aki más falvakban is ismert, akihez számára teljesen ismeretlen emberek tömegesen járnak. Kliensei a falubeli ismerősök, valamint ezek ismerősei (21). "Kávénézésnek" nevezett jóslást végez: a megszilárdult kávézacc kínálta jeleket interpretálja. Ugyanakkor álmjóslást is végez - jobban mondva beszélgetés közben saját és klienseinek álmait is szóba kerülnek. Nem volt olyan alkalom, hogy transzba esett, és kinyilatkoztatásként, próféciaként nemcsak egyes személyek, hanem a közösség, a világ sorsára vonatkozó jóslásokat tett. Mindaz, amit végez, igen távol áll bármiféle, klasszikusnak ismert, intézményes, induktív (Komoróczy 1992:9-89) vagy inspiratív jósláshagyománytól (22).

Ica tevékenysége egy bizonyos okból igen figyelemreméltó: **a jelenben, a Székelyföld falvaiban egyre kevesebb, szélesebb körben ismert tudós - és egyre több, Icahoz hasonló jósló működik**; átalakul a mágikus szakemberek szerepvállalásának, szerepgyakorlásának formája. Kijelentésem alátámasztására részletesebben nem

személyekről, hanem csak egyetlen közösség sajátos, a közel múltban kialakult jóslási hagyományáról szeretnék szólni: **a kászoni gicsálásról.**

A Kászoni-medence a Keleti-Kárpátokban, Hargita megyében, Csíkszeredától, a megye központjától mintegy negyven kilométerre terül el. A katolikus vallású magyar népesség öt településen él. Az 1920-as évek elejétől kezdve a fiatalok és a házasok egy része pénzt keresni ment Bukarestbe. Szolgálók, kocsisok, építőmunkások (leginkább híresen jó ácsok) voltak a kászoniak; nem telepedtek le véglegesen Bukarestben, hanem a fiatalok házasságot kötni és gazdálkodni, az idősebbek a megtakarított pénzzel földet venni, gazdálkodni hazatértek. A néhány évnyi távollét után újra a paraszti közösség tagjai lettek; azt lehet mondani, hogy olyan emberekként, akik paraszti közösségben nőttek fel, ott szocializálódtak, a városi kitérő után szellemi és anyagi értékekkel gazdagodva hazatértek azzal a céllal, hogy a helyi - hagyományosan paraszti gazdálkodást folytató - társadalomban megerősítsék társadalmi helyüket/pozíciójukat.

Az 1950-es, 1960-as években is indultak emberek pénzt keresni Bukarestbe. Csak 1968, a megyésítés, a közeli városokban beinduló iparosítás állította meg ezt a folyamatot: ezután a fiatalok a közelebbi városokba (Csíkszeredába, Kézdivásárhelyre) költöztek; ideingáztak azok, akik gyári munkásként, otthon gazdálkodással is foglalkoztak. Az 1920-as, 1930-as években Bukarestben, nagyvárosi, román környezetben éveket eltöltők hozták visszatérve magukkal - többek között - azt a román szót, amely egy mai is élő jóslási gyakorlatot jelöl; azt a gyakorlatot, melyet írásomban bővebben szeretnék ismertetni.

A modern társadalmakban a vallási hiedelmek és gyakorlatok több szinten szerveződnek. A legkomplexebb szinten levő egyházi vallásgyakorlatra a vallási specialisták - a papok -, valamint tevékenységük intézményes formája jellemző. Kászonban a magyarok vallásgyakorlatának intézményes formája a katolikus egyházon belül

zajlik; a katolikus pap a közösség tagja (in-sider), aki hivatalos és nyilvános rítusok során közvetít az emberi és az isteni között.

A helyi ortodox pap valamint a kalugerek (ortodox szerzetesek, akik Moldvában, tehát Kászontól viszonylag nagy távolságra élnek) nem tagjai a helyi magyar közösségnek (out-siderek). A különbséget hangsúlyozni kell: ezek a vallási specialisták a kászoniak számára nem ugyanazt jelentik, mint saját híveik, egyházuk számára. A kászoniak mágikus szolgálatokat kérnek tőlük; azért fordulnak hozzájuk, hogy "gyertyát gyújtsanak", "könyvet nyissanak" és "elimádkozzanak" valakit (akire az ima átoknak minősülve halált hoz). Látszólag isteni segítséget kérnek tőlük is; de valójában ugyanazt a kényszerítést várják el, mint a mágikus szakemberektől. A szó, amivel tevékenységüket megnevezik, ugyanaz, mint amivel a tudósok vagy a boszorkányok tevékenységét megnevezik: a kaluger is, a boszorkány is megcsináltja azt, aki tevékenységének célpontja lesz. A román paptól és a kalugerektől azt kérik, amit a katolikus paptól soha nem kérnek: mágiát. A kalugerek a helyi közösség tagjai számára valóban jósként is működnek: jövőről is beszélnek, megtörtént eseményeket (például: ellopott állatok vagy pénz) értelmeznek; diagnózist állapítanak meg, terápiát írnak elő.

A tudósok vagy jóskok (mindkét megnevezéssel illetik ugyanazokat az embereket), akikhez a kászoniak fordulnak, szintén közösségen kívüliek (out-siderek): mágikus specialisták, gyógyítók. Ilyen például a Zsidó-Moinesti-i vak asszony, a csíkszentgyörgyi tudós vagy cigányasszonyok. Ugyanazt lehet róluk is elmondani, mint a kalugerekről: jósként is működnek. Tevékenységük azonban nem intézményesített: egyedi eseteket oldanak meg; amennyiben pénzért, szolgáltatásként végzik ezt a tevékenységet, akkor is a mindennapokban nem ez a mesterségük, és nem ez a fő megélhetési forrásuk: csak részdős specialisták (part-time specialists - ahogy az antropológusok, pl. Harris nevezi őket).

Kászonban a közösség egyes tagjai a jelenben arról ismertek,

hogy "gicsálnak": azaz egyéneknek vagy kisközösségek tagjainak felkérésre, anyagi ellenszolgáltatást nem igényelve, kávézaccból jósolnak (23). Ezeket az embereket nem tartják tudósoknak. Azt azonban, hogy a kávézacc rajzolta jelekből valóban meg lehet tudni a sorsot, hiszik a helyi közösség tagjai.

A gicsálással bizonyíthatóan sokan próbálkoztak és próbálkoznak ma is. Azoknak, akik később elismert szakértők lettek, 1. át kellett venniük (vagy adott esetben: saját maguknak ki kellett dolgozniuk) a jelek valamilyen fajta magyarázó rendszerét, valamint 2. át kellett esniük valamilyen fajta beavatáson (iniciáción) (24). Egyébként a közösség minden tagja ilyen vagy olyan formában, játékosan vagy komolyabban, a szocializáció során kapcsolatba kerül valamilyen jóslással: tulajdonképpen megtanulja, hogy mi tekinthető előjelnek; majd, ha a sors úgy hozza, és "bévalósul", akkor egy életen át ragaszkodik az érvényesnek tekintett magyarázathoz. Ő is értelmezi, ha kedve tartja, a saját vagy családtagjai álmait; vagy például táncba menés előtt a barátnők együtt "kártyán kivettetik", hogy ki fogja őket táncoltatni.

Azok, akik később szakemberré válnak, vagy könyvből tanulják meg a jeleket és a hozzájuk társított jelentést, vagy egy már gyakorló gicsálótól veszik át ezeket. Voltak és ma is vannak a faluban olyan, a két világháború közötti időben vagy még azelőtt nyomtatott álmoskönyvek, tenyérléírásról vagy kártyajóslásról írott könyvek, vagy ezek kézzel leírt másolatai, amelyek kiindulópontot jelentenek (25). Ezek szerint nem az előjel formája, megjelenési dimenziója, hanem előjel- és jelentéseggyüttese fontos; ezeket rögzítik, használják fel a gicsálók a saját gyakorlatukban.

A saját előjel-rendszer kialakítása egyértelműen kreatív tevékenység. A kialakuló helyzetekben - a jóslási rítusban - az előjel felismerése, bemutatása és a hozzájuk fűzött improvizált magyarázat (amennyiben ez utóbbi elfogadható és elfogadott) (26) együttesen nevezhető jóslatnak. Kávézaccban ezek a rítusok lehetnek nyilvánosak is: egy gicsáló társaságban, kávézás után több embernek jósol (27).

A tanulás mellett a gicsálónak át kell esnie a beavatáson is. Beavatáson azt értem, hogy - nem egyik pillanatról a másikra, hanem folyamatosan és visszafordíthatatlanul - megváltozik a személy identitása és társadalmi pozíciója. Ennek, véleményem szerint, két fontos mozzanata van: 1. a gicsáló meggyőződik nem mindennapi képességeiről, és vállalja ezt mint identitásának részét; 2. a tevékenysége miatt őt érő közösségi fenyegetést, a hatalma kiváltotta félelmet is megismeri, és vállalja a kialakuló új szociális pozíciót. Különösen ez utóbbi az, ami visszarettenti a gicsálásra vállalkozókat: aki erre vállalkozik, annak olyan titkokat kell felfednie, "igazságokat" hangosan, nyilvánosan megfogalmaznia, amely társaira rossz fényt vet, érdekeiket sérti, és konfliktushoz, fizikai agresszióhoz is vezethet (28).

Összefoglalva azt mondhatom, hogy Kászonban a **"gicsálás"** egy olyan, a jelek interpretációját végző (induktívnek is nevezett) jóslási módszer, amely hatvan évvel ezelőtt nem létezett, ma azonban általánosan ismert és gyakorolt; **széleskörű társadalmi legitimitása van; azok, akik "gicsálnak", társadalmi presztízsnak örvendnek.**

A gicsálás mindennapi, apró vagy életbevágóan fontos eseményekre egyaránt vonatkozhat. Esetenként a gicsálás tragikus kimenetelű eseményeket is előre jelzett; természetesen sok olyan alkalom is volt, amikor "nem igazolódtott". Ez a gyakorlat létezésével **a véletlent és a rejtettet artikulálja** a kászoniak közösségében. A gicsálás mint mágikus aktus, mint kiscsoportos rítus: a mai kászoni identitás része.

A fentiekben körvonalaztam: a gicsálásnak nevezett jóslási gyakorlat itt, Kászonban alakult ki az elmúlt hatvan évben; azelőtt ez a fajta jóslás, ilyen típusú jósa közösségen belül nem volt. Közismert azonban, hogy a török hódítás nyomán a Balkánon, nem török népek között is meghonosodott a kávézás szokása; ennek nyomán a mágikus specialisták kialakították a kávéjóslás mágikus rítusát. Azok a cseléd-ek, kocsisok, építőmunkások, akik Kászomból Bukarestbe kerültek, egy komplex, nagyvárosi kispolgárság, úri cselédség környezetében

élő szokásként ismerhették meg a kávéjósást. Voltak külvárosban élő mágikus specialisták, cigányasszonyok; de aki naponta kávé ivott, az elvben megpróbálhatta az előjelek felismerését. Azok a román szakácsnők, szobalányok, inasok, akik mellé felfogadták a kászoniakat, vagy maguk is kíséreltek kávéjósással, vagy kliensei voltak a mágikus szakembereknek. Megvolt tehát az a környezet, amely felmutatta a kulturális mintát.

A kászoniak egyértelműen megfogalmazzák: a gicsálást Bukarestben cselédeskedő asszonyok kezdték el itt. Valójában akkor terjedt el Kászomban a gicsálás, amikor tömegessé vált a kávéivás szokása: a hatvanas évektől. Egyrészt a kávé luxusfogyasztási cikkből mindennapi élvezeti szer lett. Másrészt: a TSZ megalakulása után már nem dolgoztak látástól vakulásig; a beszélgetni sokkal gyakrabban összeülő asszonytársaságok otthon vagy a cukrászdában kávé ittak.

A kávéjósás mögött meghúzódó hiedelmet - a pars pro toto, a rész az egészet képviseli elve - nem kellett meghonosítani, Bukarestből importálni, hiszen itt is élő volt. Ugyancsak létezett a hivatalos, egyház által artikulált és hivatalosan fenntartott sorsképzet - Isten szándéka, akarata - mellett a sors megismerésének, befolyásolásának mágikus formáiba vetett hit is. Más volt a jóslás nyelve Bukarestben - ez azonban nem jelentett nehézséget: a formai elemek felismerése nem kötődik nyelvhez; a jelentéstulajdonítás pedig a magyar írásbeliségben létező hagyományra épül: az álomfejtő vagy más technikákat magyarázó könyvekből veszik át.

A Bukarestből Kászomba visszaérkezők magukkal hozták: 1. a román megnevezést; 2. előjelek magyarázatának gyakorlatban megtapasztalt ismeretét; 3. azt, hogy amit gicsáltak, az sorsukra vonatkoztatva "igaznak" bizonyult (egyéni meggyőződést); valamint 4. azt, hogy egy idegen, az övéknél gazdagabb, fejlettebb "világ" alkalmas - és közben társadalmilag legitimálja - ezt a gyakorlatot. Mindezek után itt Kászomban a helyi szakértők végezte kávéjósás nemcsak egy játéknak, szórakozásnak, hanem egy, krízisek idején használható divinációs technikának bizonyult.

Ma a kászoniak mindennapjait, sokkal inkább, mint 1989 előtt, az egyének, családok, érdekcsoportok közötti konfliktusok sorozata - a krízisek sora - jellemzi. A környező falvak magyarsága mindig is agresszív, verekedős embereknek tartotta a kászoniakat. 1991-ben itt alakult ki az egyetlen olyan magyar-cigány konfliktus, amely a késelésen, emberölésen túl kollektív agresszióval végződött: a magyarok felgyújtották a cigányházak többségét.

1989 után olyan folyamatok sora indult be a romániai társadalomban, melyeket a ma is parasztinak nevezhető kászoni közösség nem ért, nem érthet - és ebből kifolyólag kevésbé képes megfelelő közösségi és egyéni érdekeket artikuláló, világértelmezést megadó válaszokat kidolgozni. A kihívások nyomán kialakult egy szorongásos, excitált állapot, amely csak szimbolikus jelentésüket vizsgálva megérthető, egyébként irracionálisnak tűnő cselekvések sorozatát szüli - egyéni és közösségi szinten egyaránt.

A továbbiakban négy olyan jelenséget sorolok fel, amely jelentős mértékben befolyásolta a helyi közösség életét - és más, hasonló paraméterek között élő romániai közösségek életét is. Meglátásaim saját tapasztalatra épülnek - mindezekről a jelenségekről nem készültek még a problémákat feltáró esettanulmányok.

1. A helyi hatalom konfúz működése. Helyi csoportok vetélkednek egymással; a helyi közösségek tehetetlenül és közömbösen szemlélnek a hatalmi harcot. A helyiek nagyrésze ma is távolságot tart: kelleetlenül megy ügyet intézni; szimbolikus gesztusokkal próbálja kezelni, elhelyezni az adminisztrációban levő embereket.

2. A földtörvény helyi csoportérdekek szerint történt alkalmazása. Tulajdonképpen a faluhoz közel fekvő, jó termőképességű földek megszerzése volt a tét; valamint a falu belterületén levő kertek (jövendő házhelyek) birtoklása. Minden vitának voltak olyan veszesei, akik úgy érezték, igazságtalanság történt velük; éppen ezért korrekciót, az "igazukat" keresik: törvényszéken, törvénytelen utakon (erőszakkal) - vagy

szimbolikus gesztikulációval, akár ellenfelük fizikai pusztulását is kívánva.

3. A "reform" (az idézőjellel a helyi közösségben élő mitikus értelmzésre szeretnék utalni). Közvetlenül két dolgot jelent: egyes családtagok munkanélküliségét, valamint a paraszti mentalitásba nem illeszthető, tehát felfoghatatlan, tehát szorongást kiváltó, alig kivédhető inflációt.

4. Ez a jelenség Kásznonon kívül is jelentkezik, de mégis speciálisnak mondható. Évente egyszer-kétszer megjelennek a svájci és franciaországi testvértelépülések küldöttségei, és segélyt/ajándékot osztanak. Ezen akciók utóéletéi igen figyelemre méltó: újra és újra kommentálják a megtörténeteket, rengeteg idő eltelik, sok energia elfogy az utólagos feldolgozás, szimbolikus kiigazítások során: kinek mi miért jutott, miért nem jutott, mi kellett volna jusson, mi az igazság, mi a család stb, stb. Ez a külső, mesterséges beavatkozás igen erősen próbára teszi a helyi közösség hagyományos értékrendszerét, előtérbe helyezi az individuális haszonszerzésre törekvők megítélésének, tehát a közösség morális rendjének problémáját.

Ezekkel a komplex, egyszerre ható jelenségekkel szemben - különösen a társadalom szélén levők (idősek, betegek, szegények) számára - csakis egy eredményesnek gondolt védekezés áll rendelkezésre: a mágia. Nem csoda hát, ha az imaginárius társadalmi rend, az elképzelt normalitás fenntartása érdekében a **szimbolikus diagnosztizáló és gyógyító technikák kerülnek előtérbe**. Ezek egyike a gicsálás.

4. Kissé korai más székelyföldi közösségek jóslási szokásainak bővebb ismerete nélkül, csupán a fentiekből távolabb mutató konklúziókat levonni. Az bizonyos, hogy a Székelyföld mai falusi közösségeiben a társadalomnak szüksége van az Icához hasonló jósnőkre. Egy jól körvonalazható **szociális szerepkört** töltenek be: a jelen konfliktusaiban, személyi kríziseiben jelentenek biztos pontot, nyúj-

tanak - különösen a peremre szorultaknak - szimbolikus megerősítést.

A kutatónak, aki nem mondhatja, hogy ismeri az elmúlt fél évszázad székel y földi társadalomtörténetét, de sejt már néhány jelentős tendenciát, fel kell tennie a kérdést: **mi fog történni ezekben a közösségekben, ha az ezredvég közeledtével, a krízis elmélyülésével újabb millenarista, messianisztikus mozgalmak (29) bontakoznak ki?** Mert ha kialakulnak ilyen mozgalmak - akkor megjósolható, hogy ezek a jósnők, vagy a hozzájuk hasonlók fognak a helyi közösségekben a mozgalmak élére állni.

Jegyzetek

1. Ebben az értelemben használja a Magyar Néprajzi Lexikon szócikkírója, Hoppál Mihály is: "jóslás: a jövőben bekövetkező események előrejelzése különböző jelek alapján".
2. "Art de découvrir ce qui est caché par des moyens qui ne relevent pas d'une connaissance naturelle". *Petit Robert, dictionnaire de la langue française*. Szinonimái: oracle, prédiction, prophétie, révélation.
3. Ica háromszor ment férjhez, háromszor vált el. 1935-ben született, a vele való találkozásom idején 61 éves volt.
4. Turner fogalmát Anderson-Johnson (1991) használja.
5. Írásomban Marcel Mauss mágia-meghatározását használom: a mágia társadalmi tények rendszere; cselekvő személyeket, cselekvéseket és reprezentációkat foglal magába. A mágiikus cselekvések végrehajtóit varázslóknak, azokat az eszméket és hiedelmeket, amelyek megfelelnek a mágiikus cselekedeteknek, mágiikus reprezentációknak nevezzük. Minden rítust mágiikusnak mondunk, amely nem egy szervezett kultusz része, legyen egyéni, titkos, vagy misztikus, egészen a tiltott rítusokig. (Mauss 1950: 16; magyarul Csákó Mihály fordításában 1993; a fenti összefoglalást is innen vettem át).
6. "Amikor odavoltak az emberek fogságba, akkor gyűrűbe nézték meg, hogy ki él s ki nem. Hát akkor aranygyűrű nagyon nem volt, itt a faluba ugye, a második világháború, negyvennégybe, ugye akkor nem nagyon vót aranygyűrűje senkinek, nahát ilyen, akik Bukarestbe voltak s szolgáltak s mittudomén, még ezeknek. Hát anyukámnak is volt, és akkor jöttek gyűrűbe nézni ugye. És akkor anyukám két lámpát gyűjtött, s egy tiszta pohárba, pohár alá egy fehér papírt tett, de az kitörülve, s tiszta vizet töltöttek bele, a gyűrűt a közepibe állították, egy kötötűvel a közepibe, s a két lámpa elé tükröt... S akkor na, odaálltak, s akkor na, kit akar látni, s ezt s ezt. S akkor tudom, a bátyámék, ezzel, akivel a vitás kérdés volt, ott voltak Pesten, elmenekültek, s akkor elmentek vidékre a gyerekekkel, s hónapokig nem lehetett

hallani róluk, s hát egyszer csak megjelenik a gyűrű közepibe. Shát Csöndör Árpi, ő Madéfalván a vasútnál volt, most nyugdíjas, és volt egy olyan Bocskay-sapkája s így szalutált, s ő látszott, s elől az édesapja kalapban, s az édesanyja egy kicsit, me nagyon-nagyon pedáns nő volt, így állt féloldalt, s a fehér kötélynék így a hámjá látszott... S apu hitetlen volt akkor is. Na, mennyetek el, nem látok ott semmit, aszmondja, nincsen ott semmi. Na hallám, gondolok én: Horthy Miklóssal! Na ezt képzelje! Nézi, s hát tényleg, Horthy Miklós a sok kitüntetéssel meg van jelenve a gyűrű közepibe! Hát például ez hogy lehet? Na, akkor apunak is muszáj vót elhiggye, ő gondolt rá, s megjelent.”

7. Ezt a háborút a Székelyföldön ‘44-es háborúnak hívják, utalva arra, hogy tulajdonképpen csak az ebben az évben lezajlott harcok érintették az itteni közösségeket.

8. “Én például kislány voltam, és nem lehetett az fantázia dolog, me volt olyan, hogy láttam valósággal, az igaz Hol az Úrjézust felfeszítve, azt én is láttam. Hát mikor, negyvenégybe, vagy háború után, negyvenhétbe. Azt mondták, hogy azért, mert az ablaküveg úgy volt csi nálva, hogy mittudomén. Hát az még azután is sokszor volt, láttam, az ablaküvegen tényleg meg volt jelenve, ez nem hülyeség. Hol az Úrjézus egészbe, hol felfeszítve, hol pedig, van nekünk az a stációnk, hogy hívják, a keresztúti stációnk, állomás képeken, hogy az Úrjézus előtt van Mária Magdolna, mikor viszi a keresztet, ugye, és nyújtja a kendőt, amivel megtörli az Úrjézus arcát. Na, ilyen is. Aki katolikus, az ki tutta venni, hogy mi az, mert mi már láttuk azokat a képeket a templomban, és mi már láttuk, hogy az Úrjézus, amikor a kereszten volt, azt mindenki látta, viszont voltak olyan stáció megjelenések, ilyen keresztúti képektől a jelenésekig, azokat mi katolikusok fel tudtuk fedezni, me nekünk a templomban megvan. Az unitáriusok kevésbé tudták, látták, hogy valami van, csak nem tudtak jelentőséget adni neki, hogy az tulajdonképpen mi. Mi rögtön felismertük, hogy ez így van.”

9. “ Meg aztán mi? Vérrel átitatott puliszka. Ezt anyukám, felment Lövétére, me mondták, hogy a puliszka megpirosodott, olyan volt, mintha vérrel átitatták volna. S elment anyukám fel Lövétére, me anyukám is szerette az ilyeneket borzasztóan, s általában a mi családunk, apun kívül, ő egy egészen más típusú valaki volt, s felment anyukám, s hozott olyan puliszkát. Seltörtük

s tényleg, a belseje olyan volt, nem teljesen piros, olyan volt, mind a megalvadtt vér, olyan fuxia szerű...”

10. Tódor Rebiről mondja: “Olyan tudós asszony volt, hogy az mikor kellett, béka lett, mikor kellett, láng lett, mikor kellett, mittudomén mi lett, mikor akart...”

11. “Felment anyukám oda s aszmongya, megmonta Jula néni, hogy mit csinájjunk, de aztán hogy anyukám nem értette-e jól, kellett valami késsel-villával várat csinálni, háttal fordulni az ajtónak, és akkor, már most nem tudom, hogy jobbról balra késsel s balról jobbra villával, s úgy beleszúrni egyiket erről s a másikat arról, olyan várat, aszmonta, vár, saztán azt többet kivenni nem lehet.”

12. “Na, hát kinyílik az ajtó, s ez a néném megjelenik, s olyan turbántot hordott mindig, olyan nagyon pedáns, ilyen generálnénak volt a komornanője, s hehe, úgy kacag. Sa háta mögött még valakik! Sa az ajtón levő függönytől nem láttam pontosan, láttam, hogy arcok s mittudoménmi. Sa elordítom magam: tudom, ki volt! Serre, mire én elordítottam magam... egy nagy kéz úgy szájonfogott, hogy éreztem, így, de olyan szőrös volt, olyan furcsa, olyan nedves sikamlós volt a tenyere, s szőrös, éreztem, hogy, s így elfogta így a fejemet, s én fergelődtem, ugye. S így elgondoltam magamban, hogy Istenem, távoztasd el! Saztán amikor ez elmúlt, olyan idegrohamot kaptam, hogy keztem sírni.”

13. Ez az Ica által is gyakorolt technika “igen egyszerű”: “Veszi a ceruzát, de keresztet nem vet, elmond egy Miatyánkat, s nagyon koncentrálni. És arra gondol, akivel beszélni akar.” Ha sikerül a “kapcsolatteremtés” a halottakkal, akkor a ceruza leírja a választ arra, amit a spiritalizáló gondolatban kérdez.

14. Nagyanyja üzenete: “Te még fogsz próbálkozni férjhez menni, de egyszer se fogod eltalálni. Hárómférjed lesz, hárómgyermeked lesz, küzdelmes lesz az életed, az élettől nagyon-nagyon farkasszemét nézel, aztán végül mindenkiből kikerülsz... mindig keresel, hogy boldog légy, de nem lehetsz sose boldog.”

15. “Erre megindul a ceruza, sazt mondja: kérdezz! Sakkor kérdem gondolatban:

ki vagy? S leírja: Magduska vagyok, a testvéred. Volt egy héthónapos húgom, aki diftériában meghalt. Azt írja... mondom: hol vagy? Leírja: Isten országában. De így gondolatban kérdeztem. Isten országában... Kérdezem, há naív voltam: mit csináltok? Hát leírja: imádkozunk. De mit esztek, így gondolatban. Isten igéjével élünk. És mivel töltitek az időt? Énekelünk. Mit énekeltek? Dicsőség mennyben az Istennek. Hát ezeket én nem tudtam volna így egymás után kitalálni, semmi szín alatt, így van? Ezeket így leírja, s amikor így többet írt, akkor aszmonta, na most fáradt vagyok, s hagyj békém. S akkor hiába akartam kérdezni, me akkor csak ilyen kusza vonalakat húzott összevissza, de egyáltalán nem írt. Akkor más alkalomkor kérdeztem, hogy nálatok milyen idő van, meessett, mikor... Sleírta: nálunk öröknár van. Például ezt is honnan tudtam volna én, ha telepátia, önszuggerációt csinállok, ezt hirtelen hogy találjam ki?"

16. " És akkor az asztalra tettem elejükbe, hát a kommunista világba ilyesmit az asztalra tenni, egy ilyen hivatalos ekonomistának (gazdasági bűnözéssel foglalkozó szekuritátés), hát mindenestre nem volt akármilyen egyszerű dolog, s aszmontam: tuggyák mit, amíg én ilyenekkel barátkozom, s nekem ilyen barátaim vannak nekem, tessék, itt a papír, addig én nem félek. Nekem az egyetlen félszem az Isten. Az Istent félem s imádom. De embert se nem imádok, s embertől nem félek. Itt van, tessék. Amíg az ilyenekkel tartom a kapcsolatot, addig én az én dolgaimba biztos vagyok. Mert ide hazudni nem lehet. Ide ha lelki ismeretesen s becsületesen le nem írom s meg nem mondom, ott nem lehet miskurálni. Istennel nem lehet alkudozni."

17. " Na, az a Julia néni, amikor édesanyám felment, s monta, hogy mi van nálunk, aszmongya: Annuska, nem nevezem meg, de egy nagy ellenségük csinálta maguknak eztet, és nem telik el sok idő, aszmongya, s ez a nő úgy fog gomolyogni, mint a gomolya... S jön Gergő bácsi, s aszmongya: te Annuska fiam... gyere, s lca te is, gyere nézzétek, nénétek meg van részegedve. Megyünk átal, s mind a gomolya! Kétrét vót így kucorodva, s így járt az előszobában, egyik helyről a másikra, így, így. Mikor én megláttam, hát azt hittem, agyvérzést kapok. Itt a gomolya! Tehát gomolyog, mind a gomolya! Stagadhatatlan, hibás."

18. " Láttam a szerencsétlent, hogy a teste már megrohott, mittudoménmi, felmentem Vaslábra, még akkor élt az a pap bácsi, Suci u pap bácsi, mondom, úgy szenved a néném, a Jóistent kellene kérje, hogy legyen jól. Imát mondott.

Eközben az egyik sógorasszonyom őt rendezte, s mikor jövök haza, azzal fogad, hogy te, képzeld el, nénénk jobban van! Én ott vótam Vaslábbon, s jöttem haza, s közbe itt történt valami olyan dolog, hogy vót egy kedves nótája, hogy hej durádé durádé, beteg lett a cigányné, ezt nagyon szerette, ezt az éneket, s képzeld el, aszmongya néném, felült s elkezdett pattogatni, s érthetően énekelte, hogy hej durádé durádé, beteg lett a cigányné. Hát addig meg volt bénulva, s most hal meg, s most hal meg. Hát ez olyan volt, mind aki a halottakból feltámad... S rá pár napra, három napra meghalt a néni. Egy alkalommal megyek fel a pap bácsihoz Vaslábra s mondom: hát pap bácsi, meghalt a néném! Hát aszmongya: hát hallgass ide, fiam. S mondom, né milyen jól volt, énekelte, s ez akkor miért volt, kérdeztem. S aszmongya: hallgass ide fiam. Akit az Isten halálra választ, azt földi ember vissza nem imádkozhatja. S megkérdeztem: hát akkor ez mi volt, hogy ilyen jól volt három napig? Az Isten, aszmongya, megjelentette nektek, fiam, hogy tudomásul vette a követeléseket. S ő mind Isten, meg tutta volna tenni, hogy életbe maradjon. De a sorsa eddig volt, az élete eddig volt, s meg kellett haljon.”

19. “ Valaki az én lelkemet tudja irányítani, az én hitemet? Nem tudja. Az én, magamnak én vagyok a kocsisa. A magam életének s a magam lelki életének s az én eszemnek is én vagyok a kocsisa s az istene, se nem az ekonomista, se nem az ilyen s az olyan. Kész.”

20. “ Van, akinek simán eltelt az élete s zökkenőmentesen ment minden az életibe, s azoknak tapasztalatuk nincsen semilyen sem olyan szempontból, de viszont akit az életbe nagyon sok támadás s nagyon sok rágalom s nagyon sok meg nem illető vád ért, az az életbe mindenképp lelkiileg s mindenhogy megedződött, s akkora tapasztalatokat szerzett, hogy az talán sok sok mindent mások részire meg tud magyarázni, de talán tanácsot is tud adni. Na, s ez vót biza a dolog, ami velem megtörtént, s ez nem volt gyerekjáték.”

21. Érdemes lenne feltérképezni, éppen azért is, mert korlátozott számú emberre terjed ki, a klienseinek körét; kikkel milyen előzetes viszonyban volt; ki milyen alkalomkor, kinek a közvetítésével jutott el hozzá, hogy jósoljon; vagyis: kik számára jelent szociális központot lca lakása, szellemi központot lca tevékenysége.

22. Beszélgetéseinkből arra következtettem, hogy nemcsak nincs tudomása a mágikus tudományokról, de különösebben nem is érdeklik ezek: Ica nem elméleti, hanem gyakorlati beállítottságú.

23. Olyant, hogy valaki tenyérből próbálkozott gicsálással; ez azonban kivételes eset.

24. Lásd Mauss mágiáról írt könyvében az ide vonatkozó részt.

25. Az egyik gicsáló asszonyt idézem: "Van egy jóskönyv, s álomfejtő is. De az olyan régi, hogy össze van már roncsolva, összezakadozva, minden. S abból nézem én ki a jeleket, hogy mi mit jelent. Tehát abba, amit jelent, akkor mindenbe azt kell jelentse."

26. Természetesen, mint más mágikus rítusoknál, itt is a legfontosabb: eleve, a priori elfogadni, hogy a jelek és az elmondottak a jövőt körvonalazhatják. Aki gyanakodva hallgatja a gicsáló szavait, nem érzi magára vonatkozóan az értelmezést, az ugyanúgy felháborodhat, értelmetlenségnek tarthatja a magyarázatot, mint az alábbi vélemény megfogalmazója: "Azt tudni kell, hogy én is belenéztem a kávéba a múltkor, smonták, hogy ott van, kettő áll szembe, az egyik szőke s a másik barna! Az anyátok, há honnat lehet azt tudni, hogy szőke-e vagy barna, az feketekávé!"

27. Bár aki elmondta, neheztelt emiatt, de megesett az is, hogy a temetés utáni torban, tehát a közösség egyik fontos és hagyományörző rítusa közben gicsálattak a jelenlevők. Ez egyértelműen a gicsálás elfogadottságát bizonyítja.

28. Egy, a gicsálással kísérletező asszony meséli, miért kellett abbahagynia tevékenységét: "Szinte megverték, mert ez a Mózes bácsi... Neki onokatestvérít megölték, de nem lehetett tudni, ki. Sa könyv azt írta, hogy vérengző s gyilkolt, s többen összeneztünk, me nem tuttuk, hogy ki vót, hogy ő vót-e, de így beszéték s gyanították. Összeneztünk, s bátyám aszmonta: hozzád verem a jóslást! ...tedd le a jóslást, még valamit csinál szmagadnak!"

29. Lásd bővebben a kötet zárótanulmányában.